

Na počátku slova před souhláskou se nepřízvučné // může realizovat jako neslabičná samohláska [i] (pravopisně й); k této změně dochází v případě, že předcházející slovo končí na samohlásku: я [i'du], ale він [i'de], *ма́ти* [i] *ба́тько*, ale *ді́д* [i] *ба́ба*. Změna // na [i] v nepřízvučném postavení je základem pozičního střídání [i] – [i̯], které se v pravopise projevuje jako střídání *i* – *й*: *хлі́б і мо́локо* – *мо́локо й хлі́б*, *во́на йде* – *ві́н іде*.

Uprostřed slova po samohlásce před souhláskou je pravidlem [i̯] : *при́йти*, *займе́нник*, *неймо́в́і́рний*, výjimku tvoří slova přejatá: *за́интересува́ти*, *за́интригува́ти*, *по́информува́ти*, *про́ілюструва́ти*, ale také domácí *за́іржаві́ти*, *по́іме́нний*, *про́іспитува́ти*.

1.1.1.2. Ukrajinský vokalizmus

Ukrajánština má ve srovnání s češtinou méně samohlásek – celkem 6 (čeština má 5 krátkých, 5 dlouhých a jednu dvojhlásku). V ukrajánštině neexistuje řada samohlásek dlouhých; délka samohlásek zde není významotvorná, je pouze průvodní vlastností přízvučných samohlásek.

Ukrajánština má tři samohlásky vysoké (proti češtině mnoho) – /i/, /u/, /y/, chybí jí však samohláska střední (typu čes. /a/). V ukrajánštině jsou /i/ a /u/ samostatné fonémy, zatímco čeština má jediný foném /i/, který je označován dvěma variantními grafémy *i*, *y* pro rozlišení některých lexikálních a gramatických významů.

Redukce nepřízvučných slabik je pro ukrajinský vokalizmus netypická; nepřízvučné samohlásky se sice poněkud redukují, jsou však (na rozdíl např. od ruštiny) ve všech pozicích hláskami plně tvořenými, zachovávajícími svou kvalitu.

1.1.2. Systém souhlásek

Systém ukrajinských souhlásek je zachycen v tabulce na následující straně.

Ukrajánština má 32 souhláskových fonémů (22 tvrdých, 10 měkkých).

Podle způsobu tvoření se souhlásky dělí na

závěrové (okluzívy; podle akustického dojmu též ražené neboli explozívy), a to ústní (orální) /b/, /p/, /d/, /t/, /r/, /k/, /d/, /t/, a nosové /m/, /n/, /ŋ/,

úžinové (konstruktivy; podle akustického dojmu též třené neboli frikativy) /β/, /φ/, /z/, /c/, /l/, /p/, /ʒ/, /ʃ/, /x/, /r/, /j/, /z/, /c/, /l/, /p/, /j/; mezi nimi se vydělují souhlásky plynné (likvidy), a to bokové (laterální) /n/, /l/, a kmitavé (vibranty) /p/, /p/,

polozávěrové (semiokluzívy; podle akustického dojmu též polosykvavky neboli afrikáty) /ʒ/, /ʃ/, /ʒ/, /ʃ/, /ʒ/, /ʃ/,

	podle způsobu tvoření	podle místa tvoření (podle aktivního artikulačního orgánu)					
			retné	zubodásňové (předojazyčné)	předopatrové (středojazyčné)	zadopatrové (zadójazyčné)	hrdelné
				tvrdé	měkké	měkké	
šumové	závěrové	znělé	б	д	д,	г	
		neznělé	п	т	т,	к	
	úžinové	znělé		ж з з,			г
		neznělé	ф	ш с с,		х	
	polozávěrové	znělé		ʒ з з,			
		neznělé		ч ц ц,			
sonorní	závěrové		м	н	н,		
	úžinové		в	л р р,	л, й		

Podle místa tvoření rozeznáváme souhlásky

retné, a to obouretné (retoretné, bilabiální) /b/, /p/, /m/, /β/ a retozubné (labiodentální) /φ/,

zubodásňové (alveodentální), a to přední dásňové (prealveolární) /d/, /t/, /z/, /c/, /ʒ/, /ʃ/, /n/, /l/, /p/, /r/, /j/, /z/, /c/, /l/, /p/, /j/ a zadní dásňové (postalveolární) /ʒ/, /ʃ/, /ʒ/, /ʃ/, /p/, /p/. Podle sluchového dojmu mezi nimi rozeznáváme *sykvavky ostré* (ostré sibilanty) /z/, /c/, /ʒ/, /ʃ/, /z/, /c/, /ʒ/, /ʃ/ a *sykvavky tupé* (tupé sibilanty) /ʒ/, /ʃ/, /ʒ/, /ʃ/.

předopatrové (tvrdopatrové, palatální) /d/, /t/, /n/, /l/, /p/, /j/.

zadopatrové (měkkopatrové, velární) /k/, /r/, /x/.

V ukr. mluvniciích bývají tři poslední skupiny označovány též jako předojazyčné, středojazyčné a zadójazyčné.

Osamocena je hrdelná (faryngální) souhláska /r/.

Podle účasti tónové složky při artikulaci se souhlásky dělí na **sonorní** (jsou vždy znělé) /m/, /n/, /h/, /b/, /p/, /l/, /j/ a **šumové** (všechny ostatní). Šumové souhlásky se dále dělí na **znělé** /β/, /r/, /r/, /d/, /ʒ/, /ʒ/, /z/, /z/, /d/, /z/, /z/, a **neznělé** /p/, /x/, /k/, /t/, /ʃ/, /t/, /c/, /c/, /t/, /c/, /c/, /c/.

Poznámka: Sonory nebo též sonanty jsou konsonanty s převažujícími složkami tónovými, které se sblíží s vokály. České sonory *l* a *r* mohou být v některých pozicích dokonce nositelem slabičnosti. Srov. též str. 24.

Podle toho, zda je při artikulaci souhlásky přítomen rys palatálnosti či palatalizovanosti, dělí se ukr. souhlásky na **tvrdé** /b/, /b/, /r/, /r/, /d/, /ʒ/, /dʒ/, /z/, /dʒ/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /c/, /t/, /f/, /x/, /c/, /t/, /ʃ/ a **měkké** (změkčené) /d/, /z/, /dʒ/, /l/, /h/, /p/, /c/, /t/, /c/, /j/ (s výjimkou /j/, které je palatální, měkké – nemá rovněž tvrdý protějšek – jsou všechny ostatní palatalizované, změkčené).

Poznámka: Zatímco u palatálních souhlásek je pohyb hřbetu jazyka k tvrdému patru základním artikulačním pohybem, u palatalizovaných jde o dodatečné sblížení střední části hřbetu jazyka s tvrdým patrem (jazyk se nachází ve stejném postavení jako při výslovnosti samohlásky /i/). Základní charakteristika palatalizovaných souhlásek se přitom nemění, pouze jejich charakteristický šum je poněkud zvýšen (srov. též str. 15).

1.1.2.1. Varianty souhláskových fonémů

Vzhledem k tomu, že artikulace souhlásek může být do značné míry modifikována artikulací sousedních samohlásek, nedosahuje popis tvoření souhlásek takové jednoznačnosti, jako popis tvoření samohlásek.

Základní varianta souhlásek bývá před samohláskami /a/, /o/, /y/, /e/, /u/, před tvrdými souhláskami a na konci slova.

/β/ je souhláska retoretná, závěrová, znělá, tvrdá: ['baba], ['oba], [zub], (psáno *бáба, оба, зуб*).

Před /i/ se realizuje jako poloměkká [b,]: ['b,ihte], [so'b,i], (psáno *бігти, собі*).

/p/ je souhláska retoretná, závěrová, neznělá, tvrdá: [pan], ['porox], [pjat,], ['spate], [stoup], (psáno *пан, порох, п'ять, спати, стовп*).

Před /i/ vystupuje jako poloměkká [p,]: [p,it], [so'p,ilka], [sku'p,i], (psáno *піт, сопілка, купі*).

/b/ je retoretná (na rozdíl od české retozubné), úžinová, sonorní, tvrdá souhláska. Vyslovuje se bez účasti zubů pouze zaokrouhlením rtů (nastavíme ústa na [u] a v této poloze vyslovíme [w]: [wo'hon,], ['wuzol], [wjun],

[barw], [ko'rowa], ['prawo], [werx], ['wykup] (psáno *вогбнь, в'узол, в'юн, барв, корова, право, верх, в'йкуп*). Jako fakultativní varianta se před samohláskami /a/, /e/, /i/, vyslovuje retozubné [v] shodné s českým: [ko'rova], [verx], ['vykup], [vyr], ['veža], [val] (psáno *корова, верх, в'йкуп, вир, вежа, вал*).

Před /i/ se /b/ realizuje jako retoretná poloměkká [w,] nebo – častěji – jako retozubná poloměkká [v,]: [v,i'd'ro], ['pov,in,], [no'v,i] (psáno *відрó, повінь, нові*).

Na začátku slova před souhláskou, uprostřed slova po samohlásce před souhláskou a na konci slova se /b/ realizuje jako neslabičná samohláska [u]: [u'plyv], [u'paste], [u'čora], [u'peuno], [u'kryuda], [no'syu], [splau], [u'proja], (psáno *вплив, уп'асти, учóра i вчóра, пéвно, кр'івда, нос'ів, сплав, прóяв*). Neslabičné [u] jako poziční varianta souhlásky /b/, ale i samohlásky /y/ (viz str. 14) způsobuje v ukrajinštině fonetické střídání neslabičného a slabičného /y/, které se v pravopise projevuje jako střídání *в – у*.

Na rozdíl od češtiny se retná znělá souhláska /b/ na konci slova nikdy nemění v retnou neznělou /f/. Stává se naopak ještě znělejší a přechází v neslabičné [u], srov. ['ostr,iu], ['vylou], [ko'r,iu], ['čort,iu] (psáno *óстрів, в'йлов, кор'ів, чóртив*) proti českému [ostrof], [výlof], [kraf], [čertůf] (psáno *ostrov, výlov, krav, čertův*).

Po neznělé souhlásce se na konci slova může ukr. /b/ vyslovovat jako neznělé [w]: ['slidstw], [i'karstw], (psáno *слідств, лікарств*).

/f/ je souhláska retozubná, úžinová, neznělá, tvrdá: ['farba], [kom'fort], [šarf] (psáno *фáрба, комфóрт, шарф*).

Před /i/ se realizuje jako poloměkká /f,/: [f,i'hura], [f,i'nal], [f,i'rma], [f,morf,ij]; (psáno *фігура фінáл, фірма, морфій*).

/m/ je souhláska retoretná, závěrová, nosová, tvrdá. Srov. ['maty], [med], ['mylo], ['mova], [mu'ka], [sa'ma], [mlyn], [zem'l,a], ['spomyn], [tam], [dym] (psáno *мáти, мед, м'йло, мóва, мукá, самá, млин, земл'я, спóмин, там, дим*).

V pozici před /i/ se realizuje jako poloměkká [m,]: [m,il'kyj], [sm,ix], [sa'm,i] (psáno *м'йлкий, сміх, самі*).

Na konci slova po neznělé souhlásce se /m/ může realizovat jako neznělá varianta [m]: [loha'ryfm] (psáno *логар'іфм*).

/d/ je souhláska zubodášňová (přední dásňová), závěrová, ústní, znělá, tvrdá. Srov. [da'runok], ['deščo], [dym], [vidpo'viste], [sad] (psáno *дарунок, де́що, дим, відповісти, сад*).

Před měkkými /d, / a /t, /, případně i před /h, /, /l, / se realizuje jako měkká souhláska [d,]: [su'd, 'a], [p, id, 't, ate], [d, n, ame] (psáno *судд'я, підт'яти, дн'ями*).